

SPROGMUSEET

Redaktør: Ole Stig Andersen

Otto Jespersen og volapük

Af Jens S. Larsen 20. juli 2011 • I kategorien Plansprog •

Otto Jespersen i sine yngre dage

Hele sit liv var Otto Jespersen meget ukritisk i sin begejstring for engelsk, hvilket ikke mindst kom til udtryk da han gav en anmeldelse af [volapük](#). Men på et tidspunkt besluttede han sig for at engelsk alligevel ikke burde udfylde rollen som fremtidens universalsprog. I 1905 anbefalede han esperanto, kun for to år senere at gå over til [ido](#). Her blev han dog kun til 1928, da han fremlagde sit eget forslag til internationalt sprog, som han kaldte [novial](#). Ido kunne godt i første omgang ligne en konkurrent til esperanto, og sproget spiller da også en vis rolle i esperanto-historien. Novial kunne man derimod roligt glemme alt om, hvis ikke lige det var Jespersen der havde lavet det.

Hvis man vil forstå denne besynderlige zigzag-kurs mod bunden, er det første man vil gøre at slå op i Otto Jespersens [selvbiografi](#). “En sprogmands levned” fra 1938 (suppleret med den engelske oversættelse “A linguist’s life” fra 1995, der indeholder et omfattende noteapparat). Her findes hele to kapitler betitlet “Internasjontal sprog”: kapitel 9 handler om tiden før 1. verdenskrig og kapitel 14 om tiden efter.

Blandt de af Jespersens kolleger, der var positivt indstillede til

ideen om et internationalt plansprog nævnes i kapitel 9 [Michel Bréal](#), [Alexander John Ellis](#), [Hugo Schuchardt](#), [Antoine Meillet](#), [Jan Baudouin de Courtenay](#) og Eugène Monseur; i kapitel 14 [W.E. Collinson](#), [C.C. Uhlenbeck](#), [William Thalbitzer](#), Eduard Hermann, [Sergej Karcevskij](#), Otto Funke, [Albert Debrunner](#), [Charles Bally](#) og [Albert Secheyaye](#). Femten internationale sprogforskere er jo ganske imponerende, omend de har meget forskellig vægt – de fem første er meget kendte, men tre af de øvrige kunne jeg end ikke finde i noget netleksikon.

Undladelsessynder

I selvbiografien nævner Jespersen ingen navne på modstandere af plansprogstanken, men kommer dog et sted ind på Hermann Diels’ tanker om at genoplive latin. De to kapitler om internationalt sprog er imidlertid en forkortelse af en tekst der blev offentliggjort på novial umiddelbart før, og som en vis James Chandler har været så venlig at lægge på nettet i 1998 ([del 1](#) og [del 2](#)). I denne tekst nævner Jespersen at han mødte en gammel klassekammerat til Zamenhof, nemlig [Leo Wiener](#) (1862–1939) i USA i 1909. Wiener havde været begejstret for esperanto i sin ungdom, men var blevet “ældre og klogere” og havde siden skrevet flere artikler imod det. Jespersen havde omvendt som ung været enig i alle de argumenter mod plansprog som Wiener nu førte i marken, men med alderen havde han skiftet mening den modsatte vej.

Der er imidlertid nogle alvorlige undladelsessynder også i den uforkortede tekst. For det første undersøger Jespersen betydningen af artiklen “Verdenssprog”, som han skrev i 1905 til juni-nummeret af Tilskueren. For det andet forbigår han hele fem navne, nemlig danskerne *Rasmus Rask*, *Vilhelm Thomsen* og *Johannes Østrup*, samt tyskeren *Felix Franke* og franskmanden *Paul Passy*. De er ganske vist nævnt i selvbiografien, men ikke i forbindelse med internationalt sprog, selv om de må have haft afgørende betydning for Jespersen også på det område.

Jespersens forbigåelse af Rasmus Rasks “almensprog” har vi [før](#) været inde på her på Sprog-museet. Det er tænkeligt at Jespersen i 1918 ikke længere fulgte med i esperantopressen, så han ikke kunne vide at Zoffman havde fundet Rasks manuskript to år før. Derimod er det svært at tro han kunne overse det i sin egen forskning, for “Optegnelser til en Pasigraf” er nævnt i det [samleværk](#) der udkom efter Rasks død, og både lydskriften og almensproget må have interesseret Jespersen umådeligt. Oven i købet takker Jespersen bibliotekar [Carl S. Petersen](#) for assistance i sin Rask-biografi, så han har næppe været henvist til de trykte Rask-manuskripter alene.

Var det Rasks eller idos anseelse Jespersen var bange for at skade, eller havde han en helt tredje grund? Hvordan det nærmere hænger sammen er ikke til at vide, så i det følgende vil vi se nærmere på hans øvrige fortællelser. Der er nok at tage fat på, så i denne artikel vil vi nøjes med at se på hvordan Jespersen forholdt sig til volapük. Senere artikler vil behandle hans forhold til esperanto og ido.

Felix Franke

I 1885, mens han endnu kun var student, holdt Jespersen et foredrag om volapük i [Det Historisk-Filosofiske Samfund](#). I Tilskueren 1905 mindedes han hvordan volapük i 1880’erne var på alles læber; man kunne ligefrem se reklamer for det på de københavnske sporvogne. Så skulle man jo tro at det var dér han fik ideen til at holde foredraget, men det kan ikke passe. Ifølge [volapük-almanakken for 1889](#) kom volapük nemlig først til Danmark året efter, og reklamen på sporvognen har nok været i anledning af et større volapüktræf i København i 1888. Der skulle gå 119 år før det kom frem hvad der virkelig var Jespersens inspiration.

Den tyske sprogforsker [Felix Franke](#) var den af Jespersens egen generation, som påvirkede ham dybest. I 1883 havde Franke

Seneste sprognyheder

17/12	Snebajer og nytårsskrald: Juleord kan slås op i netordbog - Jubii www.jubii.dk
24/11	Meet the Last Speaker of a Dying Language video.nationalgeographic.com
11/11	Hit med sproget: Nu vil forskerne have fingre i dine huskesedler - Politiken.dk politiken.dk
1/10	Jørn Lund: Danmark er et grammatisk uland, og vores klapjagt på humaniora gør det værre - Politiken.dk politiken.dk
30/9	Ny dansk forskning rokker ved vores forståelse af grammatik - Politiken.dk politiken.dk

20/12	For the Past 20 Years, a Santa Ana Man Has Kept the Language of the Aztecs Alive www.ocweekly.com
19/12	Reviving Australia's Indigenous Languages - Nightlife - ABC Radio www.abc.net.au
17/12	WA language project fans the embers of an ancient language - ABC News (Australian Broadcasting Corporation) www.abc.net.au
15/12	Barrow, Alaska, Changes Its Name Back To Its Original 'Utqiagvik' : The Two-Way : NPR www.npr.org
14/12	Baby names helping Indigenous languages live on www.sbs.com.au

FLERE NYHEDER >>>

Verdens sprog på Sprog-museet.dk [på et større kort](#)

Mere i kategorien 'Plansprog'

Otto Jespersen og ido
Otto Jespersen og esperanto
Vilhelm Thomsen og fællessproget
Rasmus Rask og pasigrafien

Nye kommentarer

william fich til Jødiske efternavne
Jens Michael Kofod-Hansen til Nytårsfortsæt
Jens Michael Kofod-Hansen til Nytårsfortsæt
Herluf Hansen til Ded borrijnholmska måled
Arturo til Hebraisk: Et genoplivet sprog eller et nyt sprog?
Yunus til Two Turkish Loanwords in Swedish
Sonstige til Den Danske Ordbog på nettet
Mads Haupt til Er det forkert at splitte sammensatte ord?
Monica Scheuer til Jødiske efternavne

udgivet en lille bog med titlen *Die praktische SprachErlernung*, der talte for en reform af fremmedsprogundervisningen: brug af fonetik og lydskrift, ingen meningsløse remser, praktisk indleven i det fremmede sprog og mindre grammatik og oversættelse. Den faldt Jespersen i hænde, og han blev så begejstret at han straks skrev til forfatteren og bad om at måtte udgive en dansk oversættelse. Det fik han naturligvis lov til, og snart fulgte en livlig brevveksling, der varede ved indtil Franke døde ung af tuberkulose. I sin selvbiografi skriver Jespersen:

Aldrig har jeg truffet noget menneske der i den grad som han delte alle mine interesser og synspunkter. [...] Vi blev så gode venner som det er muligt mellem mennesker der aldrig fik hinanden at se; vi lærte hver for sig meget af den anden og stimulerede hinanden i høj grad. Jeg har nu læst hele brevvekslingen igennem og er imponeret av, hvor meget den dødsyge unge mand havde læst og lært og iagttaget og hvor sunde hans domme var – ikke alene om sproglige spørgsmål.

Felix Franke (1860-1886)

I 2004 blev deres korrespondance offentliggjort af Inge Kabell og Hanne Lauridsen i serien [Fund og Forskning i det Kongelige Bibliotek](#). Franke skrev på tysk og lod Jespersen svare på dansk; det var lettest og mest interessant for dem begge. Den 1. februar 1885 skrev Franke et langt og springende brev, hvor der bl.a. står (i min oversættelse):

Kender De volapük? Ganske morsomt. Jeg har nogle prøver på det og stiller dem hermed til Deres disposition.

Efter tre breve frem og tilbage kommer han tilbage til emnet:

‘Volapük’ beder jeg Dem om ikke at sende tilbage: det tosseri er ikke svarporten værd. Det er sådan noget som de sproglige dilettanter nu spilder deres tid med, og der er ingen ende på de fjolser der tror på det. I en avis har jeg lige set en begejstret lovprisning!

I svarbrevet skriver Jespersen så:

Tak også for Volapük, der ikke alene morede mig, men også en del andre, idet jeg nemlig næstsidste torsdag holdt et lille foredrag om det i filol.-hist. samf., hvor hr. Schleyers sprog synlig oplivede folk efter et højst kedsommeligt foredrag om vor afdøde [zend-](#) og sanskritforsker Westergårds (af studentervittigheden døbt Zendavestergård) efterladte manuskripter.

Jespersens foredrag, der blev holdt den 5. marts 1885, er refereret i medlemsbladet “Kort Udsigt over det philologisk-historiske Samfunds Virksomhed”. I starten nævner han den svenske journalist [Janne Damms pasigrati](#), der ellers var et temmelig obskurt projekt, som et eksempel på et forsøg til internationalt skriftsprog. Derefter gennemgås volapük, hvis opfinder især kritiseres for at have været alt for hildet i sit eget modersmål. Jespersen konkluderer:

Men disse vanskeligheder er åbenbart ikke endnu komne klart frem, fordi systemet aldrig er sat på nogen virkelig praktisk prøve; de, der hidtil har benyttet det, har rimeligvis lært det af nysgerrighed og har stillet sig til det som skoledrenge til et selvlavet »sprog« eller alfabet. Opfinderen forsikrer, at han har lært 22 sprog for at kunne udarbejde Volapük; at han tror på dette sprogs fremtid, viser imidlertid at han desuagtet ikke har begreb om de simpleste livsbetingelser for et sprog. Selv om han med et slag kunde få alle jordens beboere til at lære Volapük og – hvad der turde være ulige vanskeligere – til at glemme deres modersmål, vilde jo dog enheden nødvendig snart tage sig af forskellige sprog opstå, som de romanske sprog opstod af latin eller som engelsk i vore dage er i færd med at spalte sig i engelsk og amerikansk. »Pidgin English« har som et ad naturlig vej udviklet og på en naturlig meddelelsesEang beroende sprog langt større udsigter end al verdens »verdenssprog«.

Det er temmelig uretfærdigt at tillægge volapükisterne den idé at folk skulle glemme deres modersmål til fordel for et verdenssprog, men Jespersen stod langt fra alene med den misforståelse. Selve brugen af betegnelsen “verdenssprog” i stedet for f.eks. “internationalt sprog” gør det jo let at fortolke hensigten i den retning. Volapük var også oprindelig en videreudvikling af Schleyers temmelig amatøragtige arbejde med et fonetisk verdensalfabet, og en del tyske skrifter om volapük brugte reformortografi. Bedre blev det heller ikke af at omkvædet på sprogets officielle hymne (“[volapükahüm](#)”) lød “menade bal – püki bal” (til én menneskehed – ét sprog), og at dette motto prydede omslaget på mange af sprogets publikationer.

Mindesten for Schleyer og Volapük i Litzelstetten nær Koblenz

Alligevel er det påfaldende at Jespersen ikke korrigerede sit førstehånds-indtryk i selvbiografien. I kapitel 2, “Studenterårene”, skriver han:

Volapükhüm

Sumolsöd stäni blodäla!

jane til Jødiske efternavne

Artikler om

aktuelle sprog Alfabeter Anmeldelser arabisk

Biblen bogstaver børn Danmark Dansk Dialekter

engelsk esperanto Formidling fransk identitet

konsonanter Medier modersmål Musik Navne norsk Ord

ordbøger ordforråd oversættelse Plansprog religion

romanske sprog russisk Sjøv skriftsprog sprogdød Sproggeografi

sprogkort Sprogpolitik sprogteknologi

svensk truede sprog tv tyrkisk tysk Udtale

Underholdning video vokaler

Arkiv	Resources
januar 2015	Ethnologue: Languages of the World
december 2014	Forvo – All the Words in the World. Pronounced.
november 2014	LL-Map: Language and Location
maj 2014	Minority Rights Group
marts 2014	Omniglot. Writing Systems and Languages of the World
februar 2014	UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger
oktober 2013	World Atlas of Linguistic Structures (WALS)
august 2013	
marts 2013	
januar 2013	
december 2012	
november 2012	
oktober 2012	
september 2012	
juli 2012	Bogstavlyd
juni 2012	Dansk sprognavn
juni 2012	Den danske ordbog
maj 2012	Dialekt.dk
april 2012	dk.kultur.sprog
marts 2012	Korpus.dk
februar 2012	Nye ord i dansk på nettet (NOID)
januar 2012	Ordbog over det danske sprog
december 2011	Ordnet. Dansk sprog i ordbøger og korpus
november 2011	Sproget.dk
oktober 2011	Svenska Akademien
september 2011	Ø (Schwa.dk)
august 2011	
juli 2011	
juni 2011	
maj 2011	
april 2011	
marts 2011	
februar 2011	
januar 2011	
december 2010	
november 2010	
oktober 2010	
september 2010	
juni 2010	
maj 2010	
april 2010	
marts 2010	
februar 2010	
januar 2010	
december 2009	
november 2009	
oktober 2009	

Dikodi valik hetobs.
Tönöls jüli baladälä,
Volapüke kosyubobs,
Vokobsöz ko datuval:

„Menade bal, püki bal“!

Osv. Volapühymnen er i sig selv en glimrende forklaring på at 'volapyk' kunne skifte betydning fra 'skal forstås af alle' til 'kan forstås af ingen'.

I marts næste år [dvs. 1885] talte jeg om volapük, der den gang lige var kommet op og havde vundet stor udbredelse. Med en fuldt berettiget kritik af dette sprog forbandt jeg skepsis overfor tanken om et verdenssprog, medens jeg senere er gået ivrigt ind på tanken om et hjælpesprog, som den gang ikke var fremme i den form.

Johannes Østrup

I 1887 udkom så "Volapüks umulighed", en pjeces af [Johannes Østrup](#), der fire år senere skulle blive Danmarks yngste dr. phil. Politisk var Østrup konservativ og decideret antiutopisk, men samtidig meget åben over for både jødedom og islam. I dag citeres han ivrigt på det højreorienterede site [Uriasposten](#), der gerne vil bevise at islam er uforlignelig med fremskridt, men netop fremskridt var Østrup

nærmest selv imod.

Johannes Østrup (1867-1938) forbered hjem hele vejen fra en studietur til Mellemøsten i 1893

Østrup var meget anerkendt inden for sit felt, men også meget ukonventionel. Han arbejdede helst "i felten", og i sin undervisning betoned han det moderne arabiske talesprog på bekostning af det klassiske skriftsprog. Derfor var det først i 1918 han fik rang af professor i islamisk kultur på Københavns Universitet. Foruden en oversættelse af 1001 nats eventyr og anden skønlitteratur fra den islamiske verden, skrev han nogle bøger og en masse artikler om udviklingen i Mellemøsten og om udenrigspolitik.

I 1887 var både Østrup og Jespersen studenter og overværede mange af de samme forelæsninger. Alligevel er det ikke helt utænkeligt at Jespersen aldrig blev opmærksom på Østrups pjeces, for de kom ikke ellers i de samme kredse. Selv om pjecen var det første Østrup overhovedet fik trykt, udtalte han sig aldrig siden om internationale plansprog. Ved et par lejligheder lod han dog skinne igennem at han anså kunstsprog for vederstyggelige.

Man kan komme helt i tvivl om der nu også er tale om den rigtige Østrup, for pjecen er trykt med bolle-å og små bogstaver, hvor Østrup senere foretrak gældende retskrivning. Til gengæld er det et konservativt træk at

han på titelbladet kalder sig **I.** Østrup, hvor han senere brugte **J.** eller den fulde form Johannes (jævnfør forfatteren [J. P. Jacobsen](#)). Desuden bruger pjecen de særlige flertalsformer af udsagnsord (f.eks. "de ere" for "de er"), som mange ellers havde droppet, men som var officiel retskrivning [indtil år 1900](#). Sidst men ikke mindst er selve de holdninger der gives udtryk for, og den måde de er udtrykt på, umiskendeligt Johannes Østrup.

Pjecens første 13 sider er et lynkursus i verdenssprogstankens historie fra bygningen af babelstårnet til Østrups egen tid. Herefter er der 16 sider med kritik af volapük og 10 sider hvor der argumenteres mod selve ideen om et internationalt plansprog. Østrup var modsat Jespersen helt klar over at volapükisterne ikke ville erstatte modersmålene, men netop det mente han ville være nødvendigt for at et verdenssprog skulle kunne bevare sin enhed:

Hvis man tænkte sig, at alle [...] mennesker på en gang fik lært det nye sprog, og man tillige forudsatte, hvad der rigtig nok er langt dristigere, at de med det samme fuldstændig tabte erindringen om det gamle, da var det vel muligt at fremkalde samme ordstilling overalt ved at opstille enkelte bestemte regler. Men da dette ikke er gjort, og da hvert folk skal tale sit eget sprog ved siden af, ere de ovenfor påpegede farer [for dialektsplittelse] uafvendelige.

Østrup ønsker at acceptere verden som den er, og derfor advarer han mod at nedbryde skrankerne mellem nationerne på "kunstig" vis. Men på den anden side er han åben for at der en gang i en fjern fremtid kan opstå et menneskehedens fællessprog ud af en stadigt mere intensiv verdensomspændende kommunikation, vel at mærke uden at nogen behøver at lægge mærke til det:

Alle eksisterende folkeslag skulle være bragt i forbindelse indbyrdes og for største delen være hævede til samme kulturtrin, førend man kan tænke på sligt. Thi sproget skal jo være fælles, men sproget er tillige en målestok for kulturen og retter sig i sin udvikling efter denne, så at den sproglige enhed også udkræver et nogenlunde lige kulturtrin.

Denne idé om at "kulturtrin" ikke bare er et nogenlunde objektivt begreb om både individ og samfund, men at det også determinerer sprogets grammatik lige så vel som dets ordforråd, anses i dag som rablende racistisk. Dengang var det imidlertid en fuldstændig gængs tankegang, og også Jespersen slugte den råt. Østrup forestillede sig at fremtidens fællessprog kunne opstå enten ved sammensmeltning af flere forskellige sprog eller ved at et enkelt sprog "i følge sit væsen og sin politiske stilling" fordrev de øvrige:

Det sidste synes at være det, som ligger nærmest for tanken, og skulde man påpege noget levende sprog som eventuel stammemoder, må man nærmest nævne engelsk, som både er det simpleste og det mest udbredte. Dog vil det næppe blive engelsk i sin nuværende skikkelse, men snarere som den dialekt der almindelig kaldes „Business-english“ eller „Pidgin-english“; den findes hos de engelsk talende Kinesere i Kina og Amerika, og den er dannet ved at bortkaste de rester af bøjning, som det almindelige engelsk endnu har bibeholdt, så at ordstillingen bliver ene afgørende for betydningen af sætningerne ligesom i kinesisk.

september 2009

august 2009

juli 2009

juni 2009

maj 2009

april 2009

marts 2009

Her ligger han altså helt på linje med Jespersens foredrag to år før. Til slut antyder Østrup imidlertid at der på det rent videnskabelige område kunne opstå sproglig enhed tidligere – nemlig ved hjælp af en genoplivning af latin! Dette kunne Jespersen ikke godt tage, for for ham var latin et tilbagelagt stadium. Både Jespersen og Østrup forestillede sig at et verdenssprog på århundred- eller årtusindlangt sigt ville kunne udrydde nationalsprogene, sådan som nationalsprogene allerede dengang var i færd med at udrydde dialekterne, men hvor Østrup var fatalist og ikke troede på planlægning og fremskridt, var Jespersen stik modsat.

Både Jespersen og Østrup troede at det var relativt nemt at opstille et nyt sprog, men hvor Østrup anså det for umuligt at få det til at fungere, var Jespersen overbevist om at det svære mest var at få folk til at antage det. Erfaringen har vist at sandheden ligger midt imellem: et internationalt sprog, som er til at lære for alle, er langt fra umuligt, men både at skabe det og at udbrede det er svært.

Volapük som umuligt sprog

Selv om det lyder utroligt, var der faktisk enkelte professionelle sprogforskere der satte deres lid til volapük. Den kendteste var [Max Müller](#) (1823-1900) som af sine kolleger dog mere blev betragtet som popularisator end som en "rigtig" forsker. Jespersen nævner i sin selvbiografi at [Alexander John Ellis](#) havde tilsluttet sig plansprogsfælden – men ikke at det var volapük han havde udtalt sig til fordel for! Müller anerkendte siden at esperanto var et bedre bud, mens Ellis ikke nåede at lære det at kende.

Nu tyder noget imidlertid på at volapük ikke bare var uhensigtsmæssigt konstrueret som *internationalt* sprog, det var i det hele taget umuligt som *menneskeligt* sprog. Denne form for sprogkritik er først blevet mulig efter [Joseph Greenbergs arbejde med sprogtypologi](#) i 1960'erne; volapük overskrider hans [universalie nr. 39](#).

Volapük minder umiddelbart om tyrkisk fordi stavelsesstrukturen er enkel, grammatikken kompleks men regelmæssig, trykket ligger på sidste stavelse, og der er mange ö'er og ü'er. Det er ikke svært at konstruere udtryk på volapük der kalder på skraldatter, f.eks. *Ililol-li loli?* "Havde du hørt rosen?", eller *Bim, bam e bum binoms plims logik kanale*, som betyder "Træet, bænken og bygningen er synlige komplimenter til kunstneren". Dette beviser imidlertid ikke mere end alverdens [tungebrækkere](#).

Det kunstige ved volapük viser sig først når man ser nærmere på bøjningselementernes rækkefølge. En sætning som "Se roserne" hedder på volapük *Logolód lolis – i lolis skal "i" betegne akkusativ og "s" flertal*. Men i naturlige sprogs bøjning betegnes tal altid nærmere på roden end kasus (som i det tilsvarende tyrkiske *gül-ler-i* og esperanto *rozo-j-n*). På samme måde med *log-ol-ód* (se-du-bydemåde): der er næppe et naturligt sprog der regelmæssigt sætter en suffiks der betegner person før én der betegner måde.

Greenbergs universalier er kun "statistiske sandheder" og ikke beviser i streng forstand, men nr. 39 støttes af at der i volapük var en tendens til at bruge former som *obsa, olsa* (vores, jeres) i stedet for de regelmæssige *obas, olas*. Man kan sige at volapük ikke var et plansprog, men et egentligt kunstsprog, som en menneskefjerne ikke kan behandle på normal vis.

Joseph Greenberg (1915-2001)

Kunstsprog og plansprog

Hvad sker der mon, hvis et [sprogsamfund](#) prøver at anvende et kunstsprog som om det var naturligt? Der vil formentlig ske det at de talende spontant vil prøve at modificere det de har lært, så de kan føre en normal samtale. Hvis de kunstige regler ikke fylder for meget, kan det ske uden det store besvær og uden at variationerne gør det umuligt at opretholde sprogsamfundets enhed. At volapük var uegnet som *offentligt* internationalt sprog, fordi det ikke havde nogen procedure for optagelse af de vidt udbredte fremmedord, er velkendt. Men sproget var jo tilsyneladende så kunstigt i grammatikken, at det end ikke var egnet som *hemmeligt* internationalt sprog.

Denne konklusion kunne Jespersen godt rejse indvending imod, for på en tur til England oplevede han at volapük faktisk godt kunne tales. Det skriver han ganske vist ikke en stavelse om i sin selvbiografi, men omtaler det i Tilskueren 1905:

I et filologisk selskab i London overværede jeg i 1887 et møde, hvor en tysker og en englænder, der aldrig før havde set hinanden, kunde gøre sig fortræffeligt forståelige for hinanden på volapük; der blev af de engelske filologer, der var mer eller mindre modstandere af volapük-tanken, gjort alt muligt for at kontrollere at det „alt sammen gik rigtigt til“.

Men selv når man ikke taler et fremmedsprog spontant, men hele tiden oversætter i hovedet, kan man opnå udmærket gensidig forståelse – især hvis ingen af de samtalende har sproget som modersmål. Et natursprog der er lært på en skolebænk kan altså godt have status af kunstsprog i den talendes hjerne, og det har de engelske filologer næppe kunnet tage højde for med datidens viden.

Teoretisk behøver et *internationalt* sprog altså slet ikke at være et *muligt* sprog! Hvis eksperimentet i London skulle have beviset volapüks egnethed som internationalt sprog, skulle man have sammenlignet tyskerens og englænderens gensidige forståelse på volapük og f.eks. fransk, efter at de havde fået lige mange lektioner i begge sprog. Et bevis på at et plansprog er et muligt sprog har man først når det bruges af børn i førskolealderen (som Cooper her nedenunder). Men når man først er så langt, er et egentligt eksperiment vel overflødigt.

Forskellen mellem kunstsprog og plansprog kan også være med til at forklare at esperanto faktisk ikke "udkonkurrerede" volapük. Hvis det havde været tilfældet, kunne esperantisterne have overtaget det meste af volapük-bevægelsens infrastruktur, men det hele gik bare i opløsning. Den eneste volapük-klub der gik over til esperanto var [Nürnbergers Weltsprachenverein](#) i 1890, men den faldt fra igen fire år senere da en [afstemning](#) i den første esperanto-avis [La Esperantisto](#) gik imod at reformere sproget. Personssammenfaldet mellem de sidste volapükister og de første esperantister var i det hele taget forbavsende lille.

Jens S. Larsen

esperantist, lingvistikstudent, postbud

Læs også:

1. [Otto Jespersen og esperanto](#) Vi ved nu, hvor og hvordan Otto Jespersen første gang kom i kontakt med volapük, men der findes ingen steder oplysning om hvor og hvordan han lærte esperanto at kende....
2. [Otto Jespersen og ido](#) " ... Jeg kunne give min fulde tilslutning til den franske filosof Louis Couturats hovedtanke: da der forelå flere forslag til kunstsprog, gik det ikke an at overlade det endelige...
3. [Otto Jespersens sprogteori](#) Otto Jespersen er nok den bredest kendte danske sprogforsker og engelskkender nogensinde. Han formåede virkelig at sætte sit præg på sin samtid, for ikke bare var hans produktion enorm, han...
4. [Vilhelm Thomsen og fællessproget](#) Sprogforskeren Vilhelm Thomsen (1842-1927) beskæftigede sig med spørgsmålet om et internationalt sprog i en grundig artikel. Den handler dels om latinens historie som europæisk lærdomssprog, dels om sprogproblemet som det...

Tagget med: [esperanto](#), [Otto Jespersen](#), [Plansprog](#), [volapük](#)

Skriv en kommentar

Navn (kræves)

E-mail (kræves)

Hjemmeside

Send mig en e-mail når der kommer flere kommentarer.